

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การปรับเปลี่ยนระบบเกษตรจากการผลิตเชิงพาณิชย์มาเป็นเกษตรทางเลือก: กรณีศึกษา ชุมชนลุ่มน้ำแม่เถาะ อำเภอแม่ริม และอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ผู้เขียน	นายปีติ สง่ารักษ์
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.สิทธิธัญ ประพุทธนิติสาร

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้ที่ดิน ระบบเกษตรพาณิชย์ และระบบเกษตรทางเลือกในชุมชน 2) ศึกษาปัญหาวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขปัญหา (การปรับตัว) ของเกษตรกรในชุมชน และ 3) ศึกษาหาสัมพันธภาพของปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่มีผลต่อการเกิดปัญหาทางการเกษตรและการปรับตัวเข้าสู่ระบบเกษตรทางเลือก

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา รวมทั้งการสัมภาษณ์เกษตรกรเพื่อการข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ได้แก่ หมู่บ้านห้วยส้มสุก (หมู่บ้านตอนกลางของกลุ่มน้ำ) และหมู่บ้านหนองก้าย (หมู่บ้านตอนปลายของกลุ่มน้ำ) การเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาโดยการใช้แบบสอบถามเป็น 2 ชุด ได้แก่ กลุ่มที่ 1 จากเกษตรกรในชุมชนจำนวน 60 ราย (จำแนกเป็นเกษตรกรบ้านห้วยส้มสุกจำนวน 30 ราย และบ้านหนองก้ายจำนวน 30 ราย) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ศึกษาแบบเจาะจง และกลุ่มที่ 2 จากการคัดเลือกตัวอย่างจากเกษตรกรกลุ่มที่ 1 เพื่อศึกษาเชิงลึกจำนวน 8 ราย โดยใช้วิธีการสำรวจภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ตลอดจนการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลมาใช้วิจัยทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณอาศัยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าไคสแควร์ และสถิติวิเคราะห์ความแตกต่าง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบผลิตทางการเกษตรของชุมชนบ้านห้วยส้มสุกและบ้านหนองก้ายในปัจจุบัน เป็นผลพวงมาจากที่ชุมชนทั้งสองได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของตนเองจากการผลิตเพื่อยังชีพในอดีตมาเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ในปัจจุบัน โดยเป็นรูปแบบของการผลิตที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้การลงทุนสูงด้วยเทคโนโลยีที่

ทันสมัยจากภายนอก มุ่งเน้นให้เกษตรกรผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาดเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด แต่ผลจากการปฏิบัติในระบบการผลิตเกษตรเชิงพาณิชย์กลับไม่ได้ทำให้คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น ตรงกันข้ามกลับสร้างปัญหาหลายประการต่อชุมชน โดยแต่ละปัญหาต่างก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุกๆ ด้านต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกร ได้แก่ ด้านกระบวนการผลิต ด้านนิเวศพื้นที่ ด้านการตลาดและรายได้ และด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ผลกระทบจากปัญหาของระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ที่มีความสำคัญต่อเกษตรกรในชุมชน 2 หมู่บ้านมากมาย ได้แก่ เกษตรกรต้องสูญเสียศักยภาพในการพึ่งตนเอง การพึ่งพาระบบตลาดทั้งในด้านปัจจัยการผลิตและการขายผลผลิต เกษตรกรต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และปัญหาราคาผลผลิตมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลา เกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่มีเงินเพียงพอที่จะไปลงทุนในกระบวนการผลิตซึ่งมีผลกระทบไปถึงค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ทำให้ต้องไปกู้ยืมเงินมาลงทุนทั้งในและนอกระบบ นอกจากนี้ระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ยังได้สร้างปัญหาอื่นๆ ขึ้นในชุมชนทั้งสองไว้มาอีกมากมายไม่ว่าจะเป็น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายทรุดโทรมเนื่องจากได้รับผลกระทบจากสารเคมีตกค้างในร่างกาย

ทางออกจากปัญหาระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ทางหนึ่งของเกษตรกรทั้ง 2 หมู่บ้านก็คือ การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากเกษตรเชิงพาณิชย์มาเป็นเกษตรทางเลือก (ในที่นี้หมายถึงเกษตรอินทรีย์) จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตของเกษตรกรคือปัญหาด้านสุขภาพ แรงงานแลกเปลี่ยน รายได้จากการเกษตร รายจ่ายจากการเกษตร ขนาดที่ดินทำกิน การใช้น้ำชลประทาน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมภาครัฐและเอกชน ความรู้ความเข้าใจด้านนิเวศเกษตร ความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการพึ่งตนเอง การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและระบบการผลิตดังกล่าว ส่งผลให้มีความมั่นคงในอาชีพและมีรายได้มากขึ้น สามารถช่วยลดรายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิตและช่วยลดภาระหนี้สินให้น้อยลง มีสุขภาพร่างกายที่ปลอดภัยมากขึ้น รวมทั้งยังเป็นการปรับปรุงช่วงฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรให้กลับคืนมา

อย่างไรก็ตามแม้ว่าแนวคิดเกษตรทางเลือกจะเข้ามาสู่ในชุมชนบ้านห้วยสัมสุขและบ้านหนองก่ายมาได้ช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่เป็นที่ได้รับความสนใจจากเกษตรกรส่วนใหญ่ภายในชุมชนมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอุปสรรคที่เป็นเงื่อนไขต่อการยอมรับของเกษตรกรหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องเงินทุนสนับสนุนในช่วงกระบวนการปรับเปลี่ยนและระบบตลาดเลือกที่ถูกสร้างขึ้นมาในลักษณะพิเศษ ทำให้การออกไปทำงานรับจ้างเพื่อหารายได้เสริมเลี้ยงครอบครัว เป็นทางออกจากปัญหาระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนทั้งสองนิยมปฏิบัติกัน

Thesis Title	Transformation of Commercial to Alternative Agricultural Systems at Community Level: A Case Study of Mae Lo Watershed Communities, Mae Rim and Mae Taeng Districts, Chiang Mai Province
Author	Mr. Peeti Sangarak
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Resource Management)
Thesis Advisor	Lecturer Dr. Sidthinat Prabudhanitisarn

ABSTRACT

The objectives of the study are 1) to compare community land use with two agricultural systems- commercial and alternative 2) analyze the problem, causes, impact and solution method of farmer adaptation within their community and 3) study the relationships of individual factors, physical factors, economic and social factors of the farmers which causes the agricultural problem and their adaptability for alternative agricultural system

Data are collected from secondary information such as research documents, thesis and official journals, related to the study are as well as farmers interview. Gathering data is conducted by two sets of questionnaires, e.g. the first group from to farmers in the community (30 farmers from Baan Huay Som Suk and 30 farmers Baan Nong Kai) by purposive sampling and the second group. In depth study and field survey of 8 farmer is conducted by participant and non – participant observation. Stakeholders interview is performed by quantitative and qualitative methods. As for quantitative research, statistics use are percentage, chi – square test and t – test. In case of qualitative methods, in depth interview and participant and non – participant are applied.

From research findings, it is found that problems arising from agricultural production system at Baan Huay Som Suk and Baan Nong Kai at present is the outcome of both communities who have trans for med subsistence agricultural in the past into commercial farming at present in the form of monoculture with high investment are modern technology from outside. It is the production of agricultural products in accordance with the market demand with maximum return. In practice, commercial arming is unable to better farmers ways of life. On the contrary, it

causes various problems in the community. Each problems is associated with one another, namely, production process, ecosystem, market, income and way of life. The impacts of commercial farming on farmers are numerous for example, the dependence of marketing system both production costs and the sale of products, the burden of expenditure especially from the continuing high cost of production and the price fluctuation of agricultural commodities. Most farmers, therefore, do not have sufficient capital for investment in the production process leading to household expenses and formal and informal loans. Besides, commercial farming crates other problems, for example, the destruction of natural resources and people's health caused by chemical residue.

One of the departures from commercial farming problems in both villages is the transformation of commercial forming into alternative agricultural (in this case, organic farming). From research findings, it is found that factors affecting the transformation of commercial farming into alternative agricultural are health problem, exchanged labor, farm income, farm expenses, farm size, irrigation, extension contact from both public and private sectors, knowledge and understanding on eco – system and self – reliance. The adaptation of ideas and production system as mentioned above has resulted of production security, high income, reduction of production cost and indebtedness together with good physical health and food safety as well as the degeneration of nature resources.

Although the idea and concept of alternative agricultural has been introduced to both villages for some time, it is still not widespread by the majority of farmers in the community. This may be due to various obstacles conditioning the adoption by farmers, especially, the capital needed during transformation process and alternative markets – specially crated by farmers. This is the reason why the farmer seek for outside employment for supplementary income which is the departure from commercial farming where most farmer are commonly practiced now.